

ישראל כ"כלכלת אי" - גזרת גורל או מדיניות מכוונת?

ניסן אברהם ורן פיטוסי

נקודות מרכזיות

יבוא הסחורות והשירותים לישראל נמוך, הן ביחס לממוצע מדינות ה-OECD, והן ביחס לכלכלות עם גודל אוכלוסייה דומה.

היעילות של יבוא הסחורות לישראל (הן במונחים של עלות הזמן והן במונחים של העלות הכספית) גרועה מאוד בהשוואה בין-לאומית.

לאחר הגדלת התחרות בנמלים, יעילות נמל חיפה בולטת לחיוב, בעוד שאשדוד הוא בין 15% הנמלים הנמצאים בתחתית דירוג היעילות בעולם.

מספרי התקנים הרשמיים, החקיקה, והנהלים המגבילים יבוא, לצד נפח ההגבלות (הנמדד כמספר עמודי הרגולציה) גדלו משמעותית בשני העשורים האחרונים.

הגבלות הרגולציה החלות על יבוא מקורן בעיקר במשרדי הבריאות, החקלאות והתחבורה.

הגבלות הסחר בענפי השירותים בישראל הן מהחמורות ביותר ב-OECD.

ההגבלות על כניסה לישראל (על בסיס זמני) של עובדים זרים בעלי כישורי עבודה גבוהים הן מהמחמירות ב-OECD.

ישראל, יחד עם מקסיקו וטורקיה, מובילות בארגון ה-OECD בהיעדר שקיפות רגולטורית.

ישראל בולטת לרעה גם בהעדפות הניתנות לספקים מקומיים בשוקי הרכש; בהפליה נגד ספקים זרים, לרבות המגבלות החלות על גישה למכרזים ציבוריים; ובחסמי התחרות הגבוהים.

מדיניות פרוטקציוניסטית, המתבטאת בחסמי יבוא חריגים, גורמת לרמת מחירים גבוהה ולפריון עבודה נמוך, בהשוואה לאלטרנטיבה של משק הנהנה מיתרונותיו של השוק החופשי ומונעת מכלכלת ישראל למצות את יתרונותיה היחסיים ככלכלת שירותים.

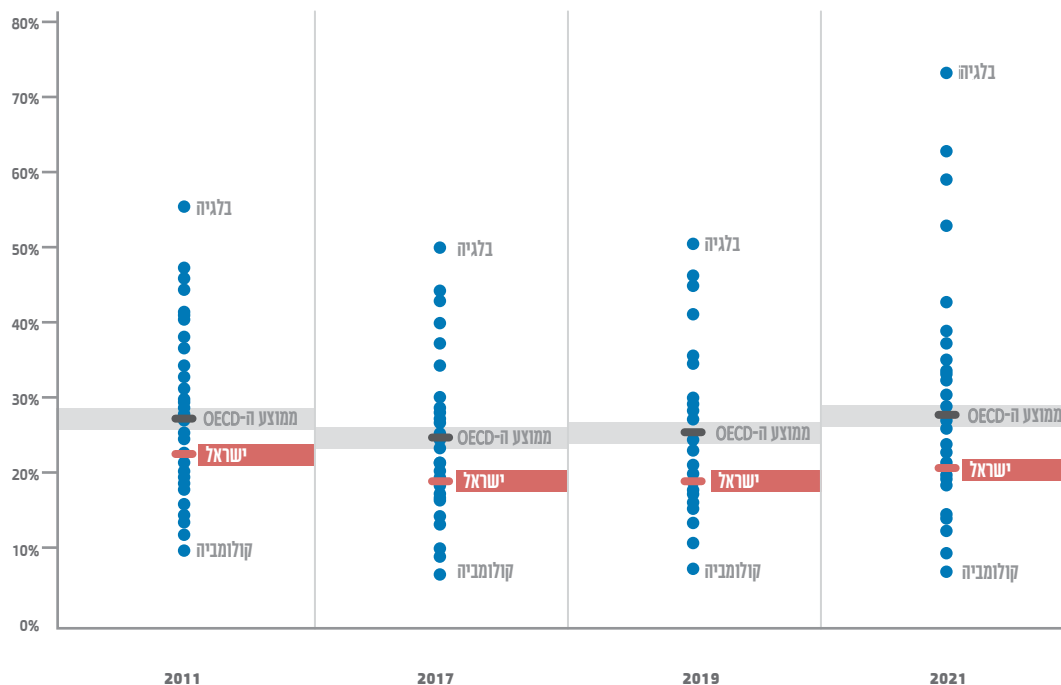
להרחבה על השפעת חסמי יבוא על רמת המחירים ראו "מילקי יקר, חולצות זולות: השלכות של חסימת מסחר בין-לאומי" (כץ 2018).

להרחבת על השפעת חסמי יבוא על פריון העבודה ראו "הגורמים להתרחבות פערי הפריון בין ישראל ל-OECD: השוואה ענפית רב-שנתית" (רגב וברנד 2015).

יבוא סחורות

//1

יבוא סחורות (ללא אנרגיה) בהשוואה לתוצר במדינות ה-OECD לפי שנים נבחרות*

יבוא הסחורות לישראל בהשוואה לתוצר נמוך יחסית והצטמצם עוד יותר בעשור האחרון.

היבוא בהשוואה לתוצר בישראל נמוך מאשר ממוצע ה-OECD בכ-7 נקודות אחוז תוצר.

היבוא לישראל קטן בעשור האחרון ב-2 נקודות אחוז, והפער מול מדינות ה-OECD גדל.

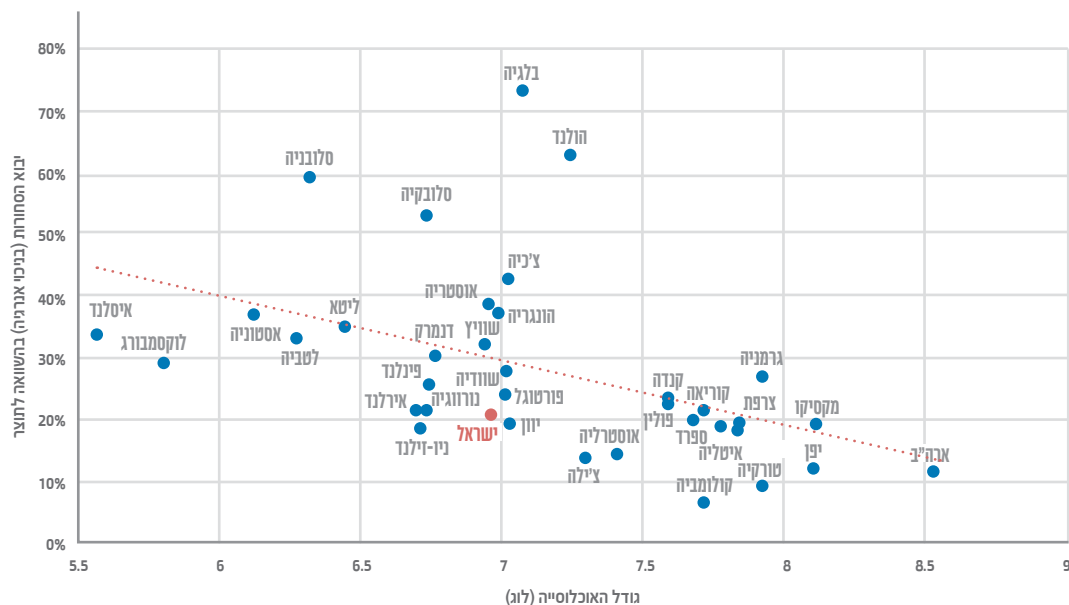
מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת לנתוני ה-OECD והבנק העולמי. * בנתונים לשנת 2021 התייחסנו לנתוני יבוא אנרגיה לשנת 2020 (השנה האחרונה שלגביה יש נתונים). נציין כי במבחני רגישות אנו מקבלים ממצאים דומים בשנת 2021, כאשר אנו מתייחסים לנתוני יבוא אנרגיה לשנת 2019.

//2

מדינות קטנות יחסית מבחינת גודל אוכלוסייה נוטות לייבא יותר סחורות בהשוואה לתוצר. היבוא לישראל נמוך ביחס לכלכלות עם גודל אוכלוסייה דומה.

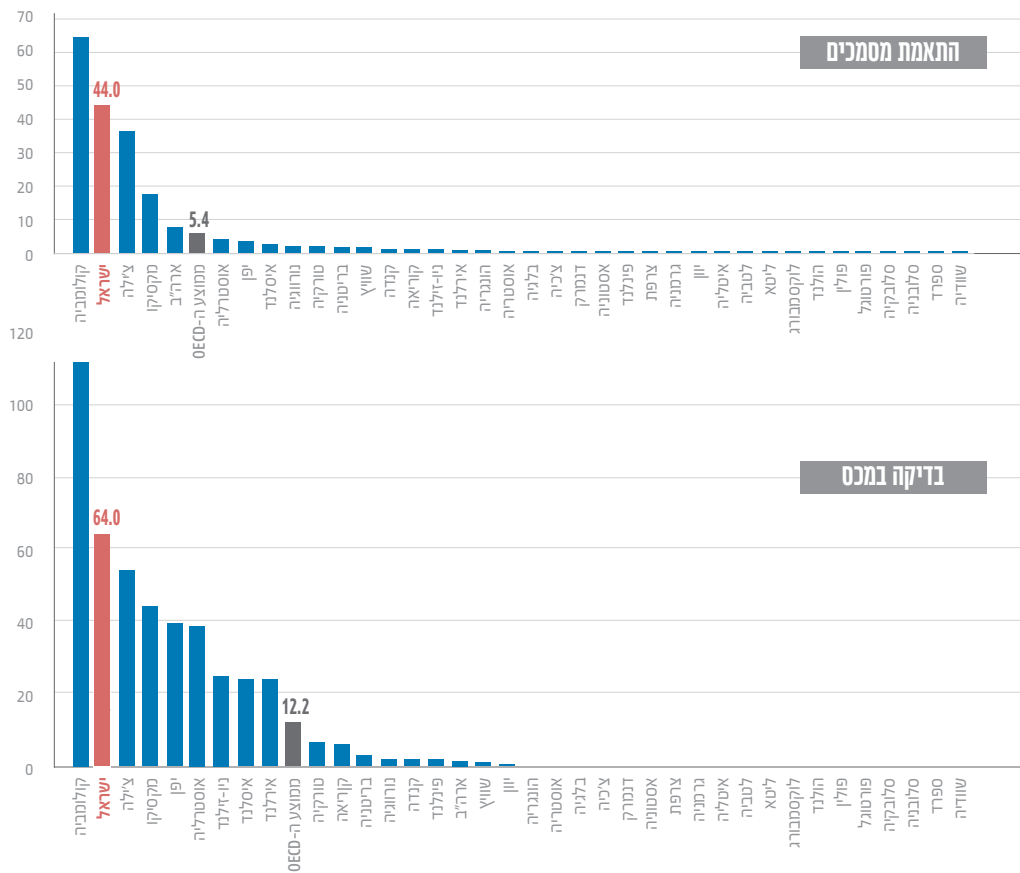
יבוא סחורות לישראל בהשוואה לתוצר
עמד על 21%, נמוך מקו הרגרסיה
בכ-9 נקודות אחוז.

יבוא סחורות בהשוואה לתוצר אל מול מספר תושבים במדינות ה-OECD, 2021*

מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת לנתוני ה-OECD והבנק העולמי
* נתוני האוכלוסייה, היבוא והתוצר מתייחסים לשנת 2021. לעומת זאת, נתוני יבוא אנרגיה מתייחסים לשנת 2020 (השנה העדכנית ביותר שיש לגביה נתונים). נציין כי אנו מקבלים ממצאים דומים כאשר אנו מתייחסים לנתוני יבוא אנרגיה לשנת 2019.

זמן יבוא הסחורות (בשעות) - התאמת מסמכים ובדיקה במכס במדינות ה-OECD

**זמן התאמת המסמכים
ובדיקת הסחורות
במכס הישראלי
ארוך יותר מאשר
בכל מדינות ה-OECD,
למעט קולומביה.**

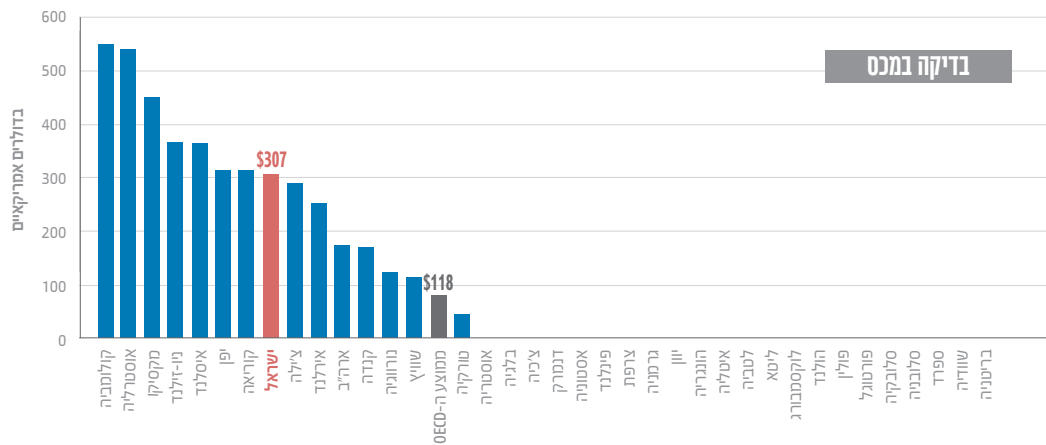
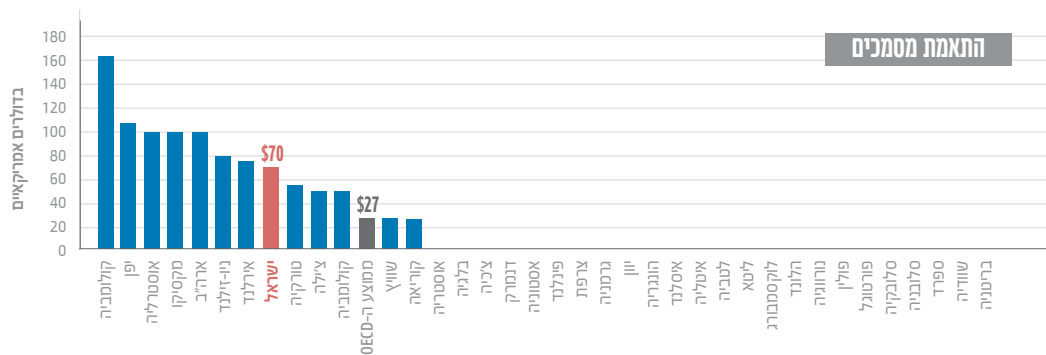
מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת לנתוני Doing Business של הבנק העולמי

//4

עלות התאמת מסמכים ועלות בדיקת הסחורות במכס הן גבוהות יחסית.

מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת לנתוני Doing Business של הבנק העולמי

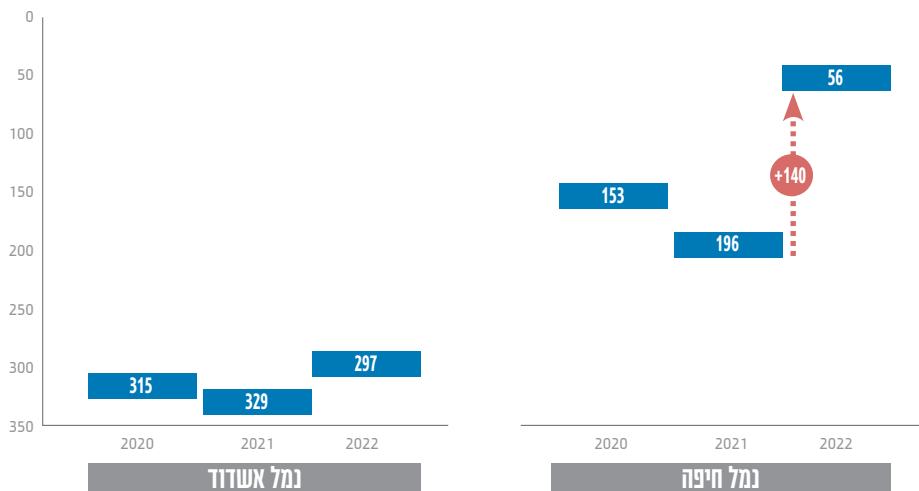
עלות יבוא (בדולרים) למשלוח סחורות בשנת 2020 - התאמת מסמכים ובדיקה במכס במדינות ה-OECD

מהתחתית למקום מכובד: נמל חיפה טיפס 140 מקומות במדד יעילות הנמלים לאחר הפרטתו והגדלת התחרות.

//5

דירוג עולמי של נמלי ישראל במדד יעילות פריקת המכולות של הבנק העולמי, 2022-2020

- באופן מסורתי נמלי ישראל מדורגים במיקום נמוך - בייחוד נמל אשדוד שמדורג בעקביות ב-15% הנמלים הנמצאים בתחתית דירוג היעילות.

- בחיפה יש שלושה נמלים פרטיים: נמל מספנות ישראל הוותיק שהוטלה עליו מגבלת נתח שוק של 5%, נמל המפרץ שהגדיל את פעילותו ב-2022, ונמל חיפה המופרט שנכנס לפעילות רק בתחילת 2023.

- הנמלים הפרטיים מתמודדים עם חסמי תחרות המייצרים איזודאות ופוגעים בהשקעות בהון הפיזי במתקני פריקה. הסרת חסמים אלה עשויה להוביל לשיפור נוסף ביעילות.

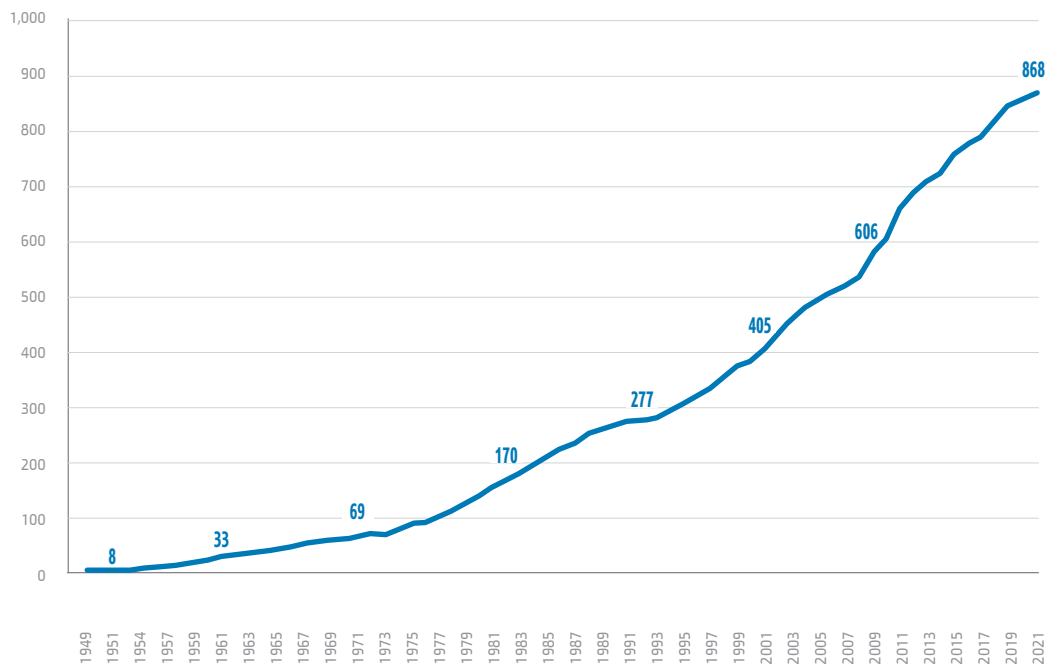
מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת לנתוני The Container Port, Performance Index של הבנק העולמי
 * מדד יעילות הנמלים של הבנק העולמי מדרג את הנמלים בעולם על פי מספר השעות שספינה עוברת מרגע הכניסה לנמל ועד יציאתה ומתחשב בגודל הנמלים והספינות הנכנסות אליו.
 ** בשנת 2020 נכללו במדד 351 נמלים, בשנת 2021 נכללו 370 נמלים ובשנת 2022 נכללו 348 נמלים.

להרחבה על חסמי התחרות בנמלי הים ראו "תיאור זמן ההמתנה בנמלי הים וניתוח ההשלכות הכלכליות" (מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2023)

//6

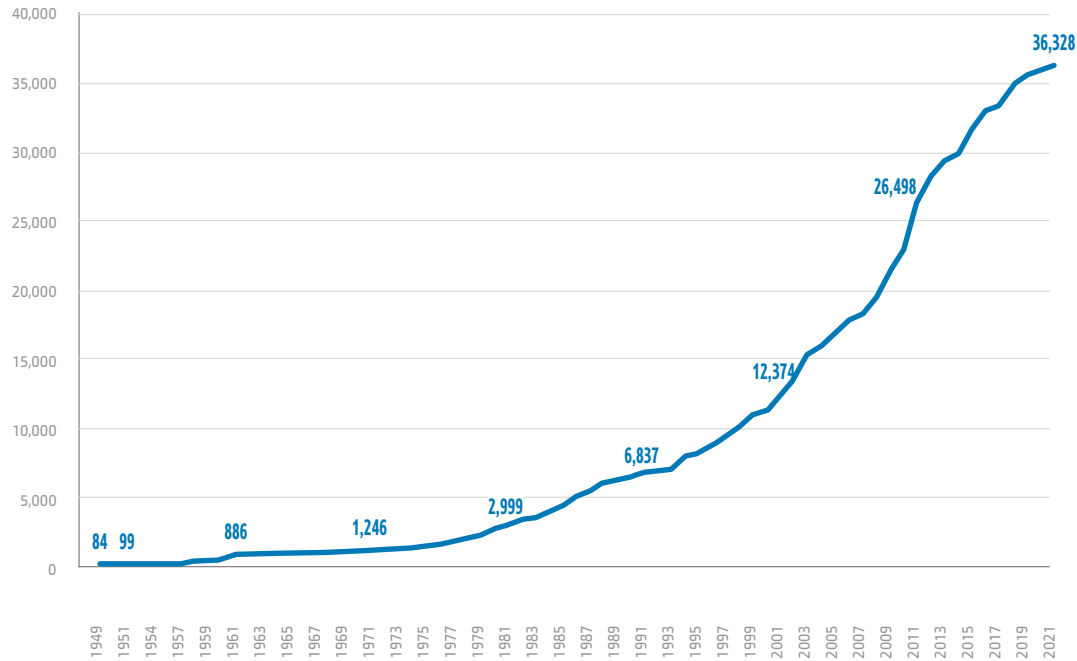
**המגבלות המוחלות
על יבוא באמצעות
תקנים, חקיקה
ונהלים, ומהוות
חסמים לסחר
חופשי, הולכות
וגדלות מדי שנה.**

מספר התקנים הרשמיים, החקיקה והנהלים (רגולציה) המגבילים יבוא, נתונים מצטברים 1948-2021

מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת, טבלת מסגרת חקיקה משולבת, נכון לשנת 2021.

מספר העמודים של התקנים הרשמיים, החקיקה והנהלים (רגולציה) המגבילים יבוא, נתונים מצטברים, 1948-2021

//7

נפח ההגבלות על יבוא הנמדד כמספר עמודי הרגולציה גדל משמעותית, בדגש על שני העשורים האחרונים.

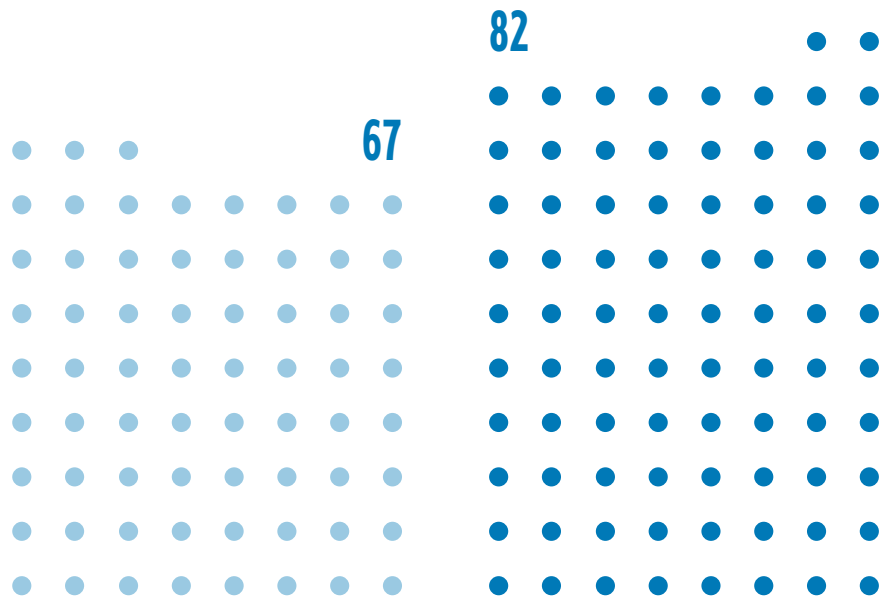
מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת, טבלת מסגרת חקיקה משולבת, נכון לשנת 2021.

//8

בשנים האחרונות מספר התקנים שנוספו גדול יותר מאשר מספר התקנים שבוטלו לאורך כמעט 70 שנות קיום מכון התקנים.

דו"ח ועדת לנג (נובמבר 2014) המליץ למכון התקנים לצמצם תקינה בתחום היבוא. למרות זאת, מספר התקנים גדל משמעותית מאז שנת 2015.

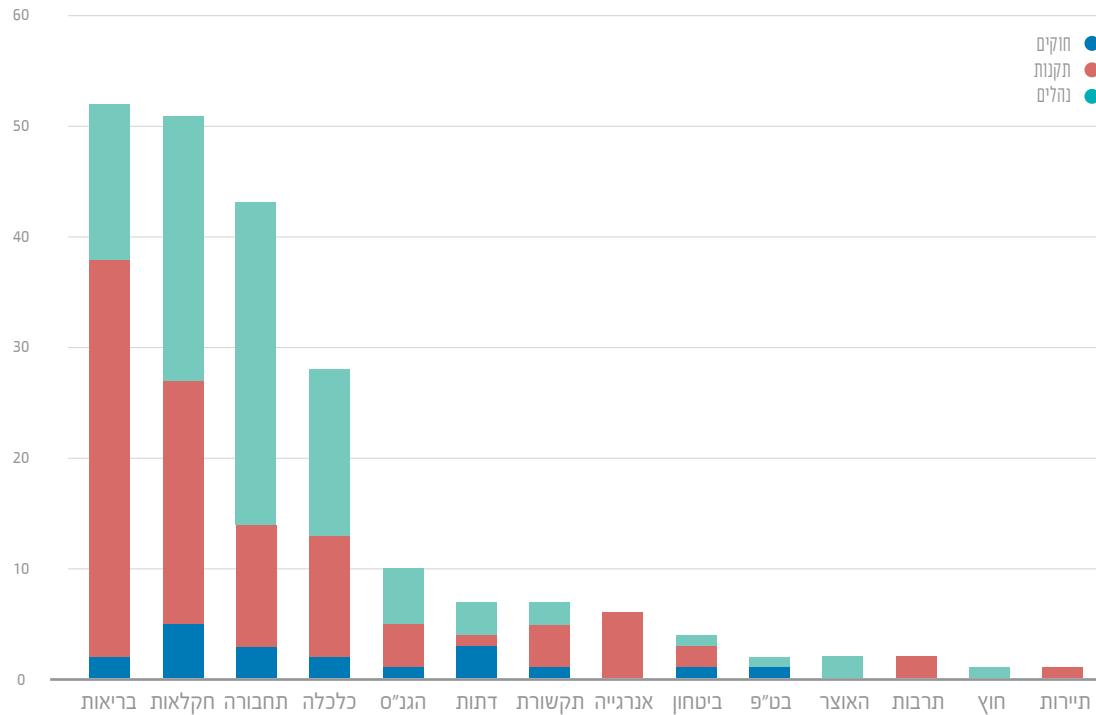
מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת לנתוני מכון התקנים

התקנים שבוטלו
מאז הקמתו של מכון התקנים

התקנים שנוספו
מ-2015 עד 2021 בלבד

רגולציות המייצרות הגבלות על יבוא לפי סוג הרגולציה ומשרדי הממשלה, 2022

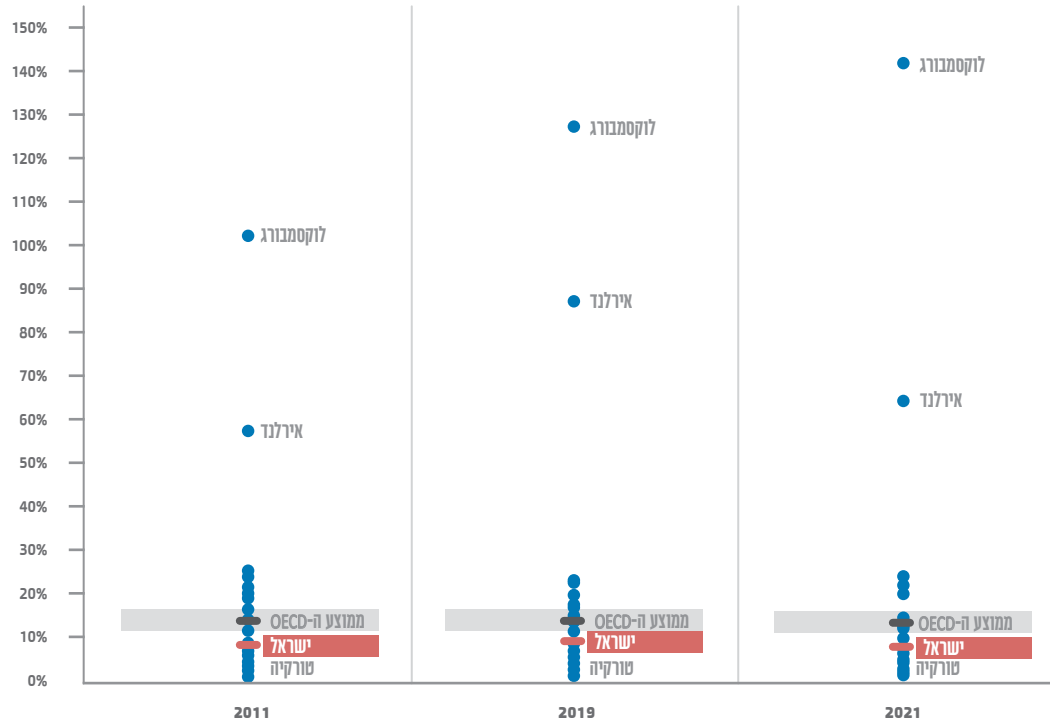
//9

רגולציה המייצרת הגבלות על יבוא מקורה בעיקר במשרדי הבריאות, החקלאות והתחבורה.

מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת, טבלת מסגרת חקיקה משולבת, נכון לשנת 2021.

יבוא שירותים

יבוא שירותים בהשוואה לתוצר במדינות ה-OECD לפי שנים נבחרות

//10

**יבוא השירותים
בהשוואה לתוצר נמוך
יחסית בישראל והפער
מול ממוצע מדינות
ה-OECD התרחב מעט
בשנים האחרונות.**

מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה
בפורום קהלת לנתוני ה-OECD.

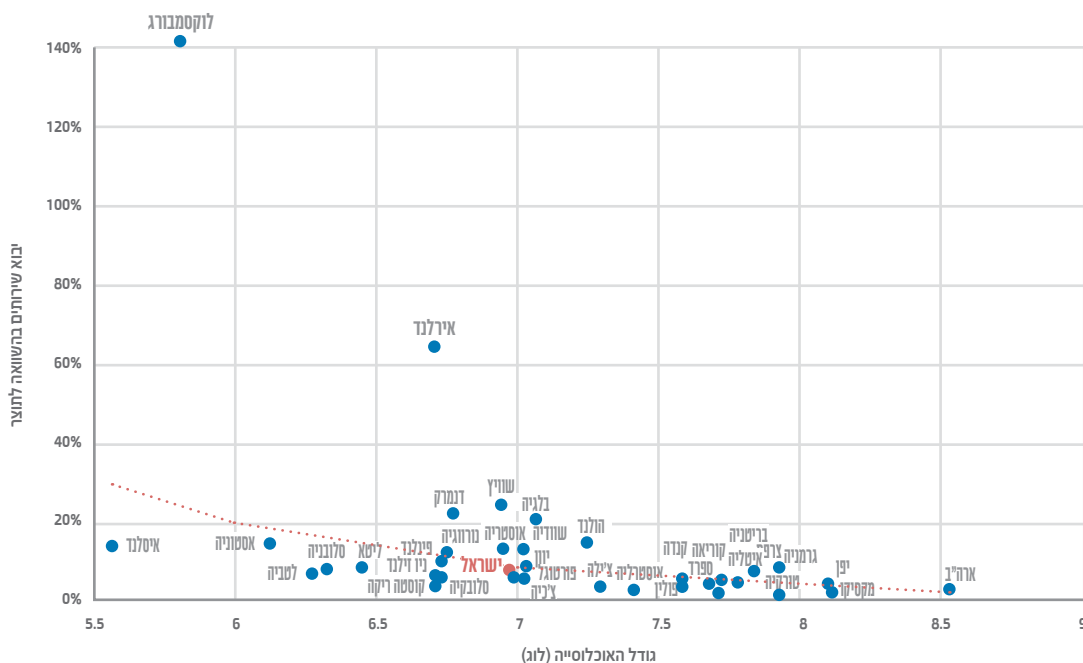
//11

מדינות קטנות יחסית מבחינת תושבים נוטות לייבא יותר שירותים בהשוואה לתוצר, ואילו היבוא לישראל נמוך מעט ביחס לכלכלות עם גודל אוכלוסייה דומה.

יבוא שירותים לישראל בהשוואה לתוצר
עמד על כמעט 8%, נמוך מעט ב-0.3
נקודות אחוז מקו המגמה האקספוננציאלי.

מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת לנתוני ה-OECD.
בחנו גם את יבוא שירותים בהשוואה לתוצר (בניכוי יבוא שירותי תיירות) לשנת 2021, כאשר נתוני יבוא שירותי תיירות הם לשנת 2019, והמרחק של ישראל מקו המגמה האקספוננציאלי לא השתנה.

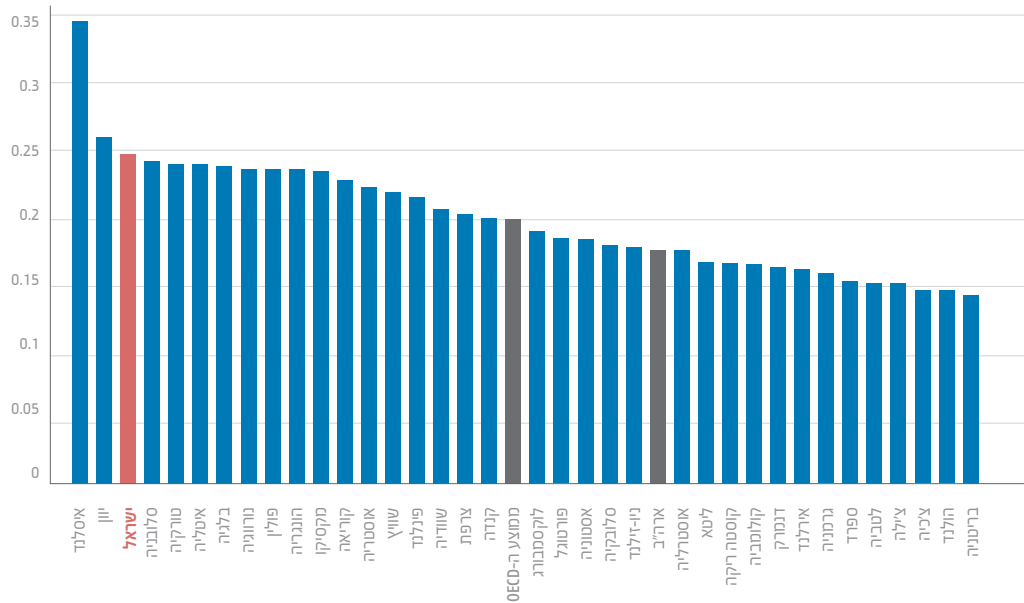
יבוא שירותים בהשוואה לתוצר אל מול גודל האוכלוסייה במדינות ה-OECD, 2021

//12

הגבלות היבוא בענפי השירותים בישראל הן מהחמורות ביותר ב-OECD ומונעות ממנה לנצל את יתרונותיה ככלכלה מבוססת שירותים.

מדד מגבלות הסחר בשירותים (מדד STRI), 2022

- מדד ההגבלות בסחר הבינלאומי בענפי השירותים (STRI) של ארגון ה-OECD בוחן רגולציה המעכבת סחר, ומתמקד בחברות זרות הנפגעות מחסמים לא-מכסים בענפי השירותים.
- ההגבלות הרבות שמטילה ישראל על ענפי השירותים מהוות חסם בפני חברות שירותים זרות לפתח פעילות בישראל.

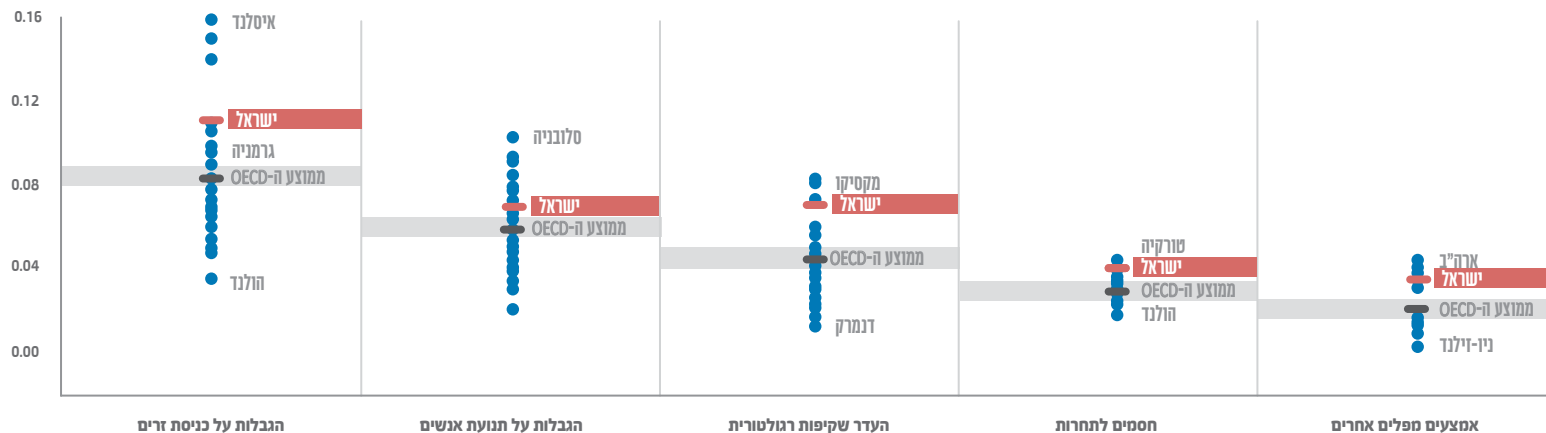
מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת לנתוני ה-OECD. להרחבה על הנוק הכלכלי כתוצאה ממדיניות הגבלות סחר בענפי השירותים ראו "חשיפת ענפי השירותים לתחרות דו"ח צוות" (משרד האוצר, 2017) ו"הוועדה לקידום כלכלי של ענפי המסחר והשירותים" (מכון אהרן למדיניות כלכלית, 2021)

//13

ישראל בולטת לרעה בכל הקטגוריות הנוגעות בחסמים ובהגבלות יבוא בענפי השירותים.

- ישראל מיישמת הגבלות רבות על כניסת עובדים זרים בעלי מיומנויות עבודה גבוהות המבקשים לספק שירותים במדינה על בסיס זמני.
- ישראל היא המדינה הכי פחות שקופה מבחינה רגולטורית, למעט מקסיקו וטורקיה.
- ישראל בולטת לרעה גם בהעדפות הניתנות לספקים מקומיים בשוקי הרכש ובאפליה נגד ספקים זרים, המייצרות חסמים גבוהים לתחרות.

פירוט חמש הקטגוריות של חסמים ואמצעים מגבילים שנבדקו במדד STRI של ה-OECD, 2022

מקור: עיבוד פורום קהלת לכלכלה ומדור רגולציה בפורום קהלת לנתוני ה-OECD.